TEMA-CHEIE[1]
Art. 6 (penal)
Renunțarea la garanțiile unui proces echitabil

(Ultima actualizare: 28.02.2025)

Introducere

Nici litera, nici spiritul art. 6 din Convenție nu împiedică o persoană să renunțe de bunăvoie, în mod expres sau tacit, la dreptul său la garanțiile unui proces echitabil. Cu toate acestea, pentru a fi efectivă în raport cu Convenția, o renunțare la dreptul de a participa la proces trebuie să fie stabilită fără echivoc și să fie însoțită de garanții minime proporționale cu importanța acesteia. În plus, nu trebuie să contravină niciunui interes public important [*Sejdovic împotriva Italiei* (MC), 2006, pct. 86; *Dijkhuizen împotriva Țărilor de Jos*, pct. 58].

Principii extrase din jurisprudența actuală

- Curtea adoptă criteriul denumit „renunțare conștientă și informată” [*Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2016, pct. 272].
- Acest criteriu impune ca orice renunțare la un drept [*Dvorski împotriva Croației* (MC), 2015, pct. 100-102; *Simeonovi împotriva Bulgariei* (MC), 2017, pct. 115; *Pishchalnikov împotriva Rusiei*, 2009, pct. 77]:
  - să fie stabilită fără echivoc;
  - să fie însoțită de un număr minim de garanții corespunzătoare importanței acesteia;
  - să fie voluntară;
  - să fie bazată pe o alegere informată;
  - să fie clară: persoana ar trebui să poată în mod rezonabil să prevadă consecințele comportamentului său;
  - să nu contravină vreunui interes public important.
- Unele dintre drepturile enumerate la art. 6 trebuie să fie în strictă conformitate cu criteriile de renunțare la un drept elaborate în jurisprudența Curții. În special, renunțarea la dreptul de a audia un martor, fiind unul dintre drepturile fundamentale enumerate la art. 6 § 3 care constituie noțiunea de proces echitabil, necesită o astfel de conformitate strictă [*Murtazalieva împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 118].
- În mod similar, dreptul la un apărător, fiind un alt drept fundamental dintre cele care constituie noțiunea de proces echitabil prevăzut la art. 6 din Convenție, necesită protecția specială a criteriului denumit „renunțare conștientă și informată” [*Dvorski împotriva Croației* (MC), 2015, pct. 101]. Acest lucru nu înseamnă totuși că un reclamant trebuie să

[1] Întocmită de Grefă. Nu obligă Curtea.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

fie însoțit de un avocat pentru a renunța în mod valabil la dreptul său de a avea acces la un avocat (*Fariz Ahmadov împotriva Azerbaidjanului*, 2021, pct. 50-55).

- Această protecție specială implică, în special, următoarele:
  - suspecții trebuie să fie conștienți de drepturile lor, inclusiv de dreptul de a avea acces la un avocat [*Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2016, pct. 272];
  - persoanele sunt informate prompt despre acest drept după arestare [*Simeonovi împotriva Bulgariei* (MC), 2017, pct. 118];
  - renunțarea la dreptul la un avocat prin semnarea unei fraze pretipărite „Nu se solicită avocat", fără garanții procedurale relevante, are o valoare îndoielnică (*Bozkaya împotriva Turciei*, 2017, pct. 48; *a contrario Sklyar împotriva Rusiei*, 2017, pct. 22-25);
  - o renunțare anterioară, chiar dacă a fost făcută în mod valabil, nu va mai fi considerată valabilă dacă reclamantul a făcut ulterior o cerere explicită de a avea acces la un avocat (*Artur Parkhomenko împotriva Ucrainei*, 2017, pct. 81);
  - renunțarea la un drept nu va fi valabilă dacă reclamantul a fost supus unor rele tratamente de către poliție (*Turbylev împotriva Rusiei*, 2015, pct. 96);
  - instanțele naționale trebuie să examineze și să stabilească în mod convingător circumstanțele legate de renunțarea la dreptul de acces la un avocat (*Türk împotriva Turciei*, 2017 , pct. 53-54);
  - simptomele de sevraj de droguri constituie o formă de vulnerabilitate care, în principiu, poate pune sub semnul întrebării validitatea renunțării la dreptul la un avocat și care impune instanțelor interne obligația de a stabili dacă, în ciuda acestei vulnerabilități, renunțarea a fost voluntară (*Bogdan împotriva Ucrainei*, 2024, pct. 57-69 și 75).
- Atunci când o renunțare la dreptul de a avea acces la un avocat îndeplinește criteriul denumit „renunțare conștientă și informată", stabilit în jurisprudența Curții, nu vor exista motive pentru a pune la îndoială caracterul echitabil în general al procesului penal îndreptat împotriva reclamantului [*Šarkienė împotriva Lituaniei* (dec.), 2017, pct. 38; *Sklyar împotriva Rusiei*, 2017, pct. 26].
- Curtea a remarcat, de asemenea, că efectul recunoașterii vinovăției în cursul procedurii penale echivalează, în esență, cu o renunțare la o serie de drepturi procedurale (*Navalnyy și Ofitserov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 100). Totuși, o decizie de recunoaștere a vinovăției ar trebui să fie însoțită de următoarele condiții (*Natsvlishvili și Togonidze împotriva Georgiei*, 2014, pct. 91-92):
  - recunoașterea vinovăției trebuie să fie acceptată de către reclamant în mod voluntar și în deplină cunoștință de cauză și de înțelegere a faptelor cauzei și a consecințelor juridice;
  - conținutul declarației de recunoaștere a vinovăției și echitatea modului în care aceasta a fost încheiată între părți trebuie să fie supuse unui control judiciar suficient.
- Conceptul de renunțare are, de asemenea, o relevanță deosebită în cauzele referitoare la judecata în lipsă (*in absentia*). În acest context, Curtea a statuat că se produce totuși o denegare de justiție atunci când asupra cauzei unei persoane condamnate *in absentia* nu se poate pronunța ulterior decât o instanță, după ce acesta va fi audiat, cu privire la temeinicia acuzației în fapt și în drept, atunci când nu s-a stabilit că a renunțat la dreptul de a se prezenta și de a se apăra sau că a avut intenția de a se sustrage justiției [*Sejdovic împotriva Italiei* (MC), 2006, pct. 82].

- În cauza *Pfeifer și Plankl împotriva Austriei*, 1992, pct. 39, Curtea a lăsat deschisă chestiunea dacă un acuzat poate renunța la garanțiile instituționale prevăzute la art. 6 § 1 (și anume dreptul la o instanță independentă și imparțială, instituită de lege) și a considerat că, chiar dacă era posibilă renunțarea la aceste drepturi, renunțarea nu era valabilă în circumstanțele cauzei (a se vedea, de asemenea, *Dāvidsons și Savins împotriva Letoniei*, 2016, pct. 51-52).

Exemple notabile

- *Dvorski împotriva Croației* (MC), 2015 – cu privire la dreptul de acces la un avocat ales;
- *Simeonovi împotriva Bulgariei* (MC), 2017 – cu privire la dreptul de acces la un avocat;
- *Medenica împotriva Elveției*, 2001 – cu privire la judecata în lipsă;
- *Natsvlishvili și Togonidze împotriva Georgiei*, 2014 – cu privire la recunoașterea vinovăției.

Recapitularea principiilor generale

- Principii generale: *Sejdovic mpotriva Italieiy* (MC), 2006, pct. 86;
- Principii generale ale dreptului la un avocat: *Dvorski împotriva Croației* (MC), 2015, pct. 100-102; *Simeonovi împotriva Bulgariei* (MC), 2017, pct. 115;
- Principii generale ale recunoașterii vinovăției: *Navalnyy și Ofitserov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 100;
- Principii generale ale judecății în lipsă: *Sanader împotriva Croației*, 2015, pct. 72-74.

Subiecte conexe (dar diferite)

Situații apropiate de renunțarea la un drept:

- Există situații care implică circumstanțe asemănătoare unei renunțări, dar care sunt mai degrabă examinate pe fondul unui capăt de cerere referitor la un proces echitabil în temeiul art. 6, în măsura în care acest lucru este adecvat în circumstanțele cauzei. A se vedea, de exemplu, cauza *Naviede împotriva Regatului Unit* (dec.), 1999, cu privire la comportamentul abuziv al unui reclamant cu privire la asistența judiciară acordată acestuia; *Smailagić împotriva Croației* (dec.), 2015, cu privire la nefolosirea de către reclamant a mecanismelor eficiente și disponibile pentru excluderea unor judecători din proces, și, sub aspect civil, *Mutu și Pechstein împotriva Elveției*, 2018, pct. 96, cu privire la instanțe de arbitraj.

Renunțarea la drepturi din perspectiva altor articole din Convenție

Art. 3 din Convenție:

- În cauza *Pocasovschi și Mihaila împotriva Republicii Moldova și Rusiei*, 2018, pct. 61, în ceea ce privește caracterul absolut al art. 3 [a se vedea, de exemplu, *Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 96], Curtea nu a acceptat argumentul Guvernului pârât potrivit căruia se putea considera că reclamanții, care erau privați de libertate și, prin urmare, se aflau în puterea autorităților, au renunțat în mod valabil la dreptul lor de a fi cazați în condiții corespunzătoare de detenție.

Art. 5 din Convenție:

- Curtea a statuat că dreptul la libertate este mult prea important într-o „societate democratică” în sensul Convenției pentru ca o persoană să nu poată beneficia de protecția

conferită de Convenție pentru unicul motiv că a acceptat să fie privată de libertate. Detenția ar putea încălca art. 5 chiar dacă persoana în cauză ar fi de acord cu aceasta (*De Wilde, Ooms și Versyp împotriva Belgiei*, 1971, pct. 65; *Storck împotriva Germaniei*, 2005, pct. 75). Prin urmare, Curtea nu a considerat că faptul că însuși un reclamant a cerut să fie arestat la domiciliu și nu a contestat hotărârile judecătorești prin care s-a dispus această măsură echivalează cu o renunțare la dreptul la libertate prevăzut la art. 5 [*Buzadji împotriva Republicii Moldova* (MC), 2016, pct. 106-110].

Trimiteri suplimentare

Alte teme-cheie:

- Accesul la un avocat
- Arbitraj (art. 6 latura civilă)
- Epuizarea căilor de atac interne/respectarea regulii termenului de 4 luni (declarații premature de vinovăție)
- Prezumția de nevinovăție

PRINCIPALELE TRIMITERI JURISPRUDENȚIALE

Hotărâri de principiu:

- *Sejdovic împotriva Italiei* (MC), nr. 56581/00, pct. 86, CEDO 2006-II (încălcarea art. 6 § 1);
- *Murtazaliyeva împotriva Rusiei* (MC), nr. 36658/05, pct. 118, 18 decembrie 2018 (capătul de cerere referitor la lipsa martorului relevant inadmisibil – în mod vădit nefondat).

Alte cauze care intră sub incidența art. 6:

- *Pfeifer și Plankl împotriva Austriei*, nr. 10802/84, 25 februarie 1992, seria A nr. 227 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Naviede împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 38072/97, 7 septembrie 1999 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Medenica împotriva Elveției*, nr. 20491/92, CEDO 2001-VI [neîncălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Pishchalnikov împotriva Rusiei*, nr. 7025/04, pct. 77, 24 septembrie 2009 (încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Natsvlishvili și Togonidze împotriva Georgiei*, nr. 9043/05, pct. 91-92, CEDO 2014 (extrase) (neîncălcarea art. 6 § 1);
- *Sanader împotriva Croației*, nr. 66408/12, 12 februarie 2015 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Turbylev împotriva Rusiei*, nr. 4722/09, 6 octombrie 2015 [încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Dvorski împotriva Croației* (MC), nr. 25703/11, pct. 100-102, CEDO 2015 [încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Smailagić împotriva Croației* (dec.), nr. 77707/13, 10 noiembrie 2015 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Dāvidsons și Savins împotriva Letoniei*, nr. 17574/07 și 25235/07, 7 ianuarie 2016 (neîncălcarea art. 6 în cazul primului reclamant și încălcarea art. 6 în cazul celui de-al doilea reclamant);
- *Navalnyy și Ofitserov împotriva Rusiei*, nr. 46632/13 și 28671/14, 23 februarie 2016 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 50541/08 și alte 3, pct. 272, 13 septembrie 2016 [neîncălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c) în cazul primilor trei reclamanți; încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c) în cazul celui de-al patrulea reclamant];
- *Artur Parkhomenko împotriva Ucrainei*, nr. 40464/05, 16 februarie 2017 [neîncălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Simeonovi împotriva Bulgariei* (MC), nr. 21980/04, pct. 115, 12 mai 2017 [neîncălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Šarkienė împotriva Lituaniei* (dec.), nr. 51760/10, 27 iunie 2017 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Sklyar împotriva Rusiei*, nr. 45498/11, pct. 22-26, 18 iulie 2017 [neîncălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Bozkaya împotriva Turciei*, nr. 46661/09, pct. 48, 5 septembrie 2017 [încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Türk împotriva Turciei*, nr. 22744/07, 5 septembrie 2017 (încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Mutu și Pechstein împotriva Elveției*, nr. 40575/10 și 67474/10, 2 octombrie 2018 (neîncălcarea art. 6 § 1 în ceea ce privește capetele de cerere formulate de reclamanți în

legătură cu lipsa de independență și imparțialitate din partea Curții de Arbitraj Sportiv; încălcarea art. 6 § 1 în cazul celui de-al doilea reclamant în legătură cu lipsa unei ședințe publice în fața Curții de Arbitraj Sportiv);

- *Fariz Ahmadov împotriva Azerbaidjanului*, nr. 40321/07, 14 ianuarie 2021 [neîncălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Dijkhuizen împotriva Țărilor de Jos*, nr. 61591/16, 8 iunie 2021 (neîncălcarea art. 6);
- *Bogdan împotriva Ucrainei*, nr. 3016/16, 8 februarie 2024 [încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c);
- *Kezerashvili împotriva Georgiei*, nr. 11027/22, 5 decembrie 2024 (neîncălcarea art.6 § 1 și § 3).

Renunțare la drepturi în raport cu alte articole:

Art. 3:

- *Muršić împotriva Croației* (MC), nr. 7334/13, 20 octombrie 2016 (încălcarea art. 3 pentru o perioadă de detenție; neîncălcare pentru celelalte);
- *Pocasovschi și Mihaila împotriva Republicii Moldova și Rusiei*, nr. 1089/09, 29 mai 2018 (încălcarea art. 3).

Art. 5:

- *De Wilde, Ooms și Versyp împotriva Belgiei*, 18 iunie 1971, seria A nr. 12 (neîncălcarea art. 5 § 1; încălcarea art. 5 § 4 în sensul că reclamanții nu au avut la dispoziție nicio cale de atac în justiție împotriva deciziilor prin care s-a dispus privarea lor de libertate; neîncălcarea art. 5 § 4 în ceea ce privește respingerea cererilor acestora pentru punere în libertate);
- *Storck împotriva Germaniei*, nr. 61603/00, CEDO 2005-V (încălcarea art. 5 § 1 pentru o perioadă și neîncălcare pentru alta);
- *Buzadji împotriva Republicii Moldova* (MC), nr. 23755/07, 5 iulie 2016 (încălcarea art. 5 § 3).